

International Journal of Mardin Studies
(IJMS), 2020, 1(1), s. 81-91.

**Göç Krizinin Girişimcilik Alanında Fırsata
Dönüştürülebilirliği İle İlgili
Bir Araştırma: Mardin Örneği**

Öğr. Gör. Ahmet BOZ

Göç Krizinin Girişimcilik Alanında Fırsata Dönüştürülebilirliği İle İlgili

Bir Araştırma: Mardin Örneği

Ahmet BOZ¹

Özet

Göç olgusu son yılların en çok tartışılan konularından bir haline gelmiştir. Bu kavram sadece insan hareketliliğini değil, beraberinde beyin, işgücü ve sermaye göçünü de ifade etmektedir. Bu çalışmada Suriye'den Türkiye'ye gelerek Mardin iline yerleşen Suriyeli göçmenlerin çalışma alanları ve girişimcilik yetenekleri üzerinde durulmuş ve bu alanda Mardin'in sosyal ve ekonomik hayatını nasıl etkilediği ve ekonomik alanda ne gibi fırsatlar doğurduğu araştırılmıştır. Bu çalışma, yerel düzeyde çeşitli kurumların Suriyeli göçmenler ile ilgili gerçekleştirdikleri araştırmaların raporları ve konu ile ilgili kaleme alınan makaleler taranarak hazırlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Göç, İnsan Hareketliliği, Beyin Göçü, Ekonomi, Suriye.

**A Research on Transformability of Migration Crisis into Opportunities in
Entrepreneurship: The Case of Mardin**

Abstract

The phenomenon of immigration has united from the most debated topics of recent years. This concept not only refers to human mobility, but also refers to the migration of the brain, labour and capital. In this study, it is emphasized on the working area and entrepreneurial talents of Syrian immigrants who came from Syria to Turkey and settled in Mardin province and it was investigated how social and economic life of Mardin has been affected and what kind of opportunities has been created in economic field. This study was prepared by examining the reports of the researches carried out by the various institutions at local level and by scanning the articles on Syrian immigrants.

Keywords: Migration, Human Mobility, Brain Drain, Economy, Syria.

¹Öğretim Görevlisi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Koordinatörlüğü, ahmetboz@artuklu.edu.tr, ORCID ID:0000-0003-3209-3080.

Makale Gönderilme Tarihi: 25.09.2020, Kabul Tarihi: 12.10.2020.

Giriş

Göç olgusu insanlığın en eski tarihinden gelen ve sürekli devam eden günümüzde de var olan bir olgudur. Göçün temel sebebi ekonomik olmakla beraber, sosyal ve güvenlik gibi sebepler de göçe neden olmaktadır. Hem göç alan hem göç veren yerin toplumsal yapısı bundan etkilenmekte ve bu durum toplumlarda sosyal ekonomik, kültürel değişimlere yol açmaktadır. Toplumsal yapıların değişmesine neden olan göç olgusu; zaman içerisinde niteliksel ve nedensel farklılıklar göstermiştir (Bülbül ve Köse, 2010: 76).

Göç kavramı göçün türü ve nedeni itibarıyla farklı şekilde tanımlanmasına rağmen Türk Dil Kurumu'nda "Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret" şeklinde geçer.

Önceleri insanlar temel ihtiyaçlarını karşılamak için ya da güvenlik amacıyla göç ederdi; ancak daha sonraki dönemlerde hayat şartlarından dolayı toprak, savaş, sosyal, siyasal mücadele veya bulaşıcı hastalık nedeniyle topluluklar halinde göç etmişlerdir.

Göç kavramı, birden fazla disiplinin araştırma alanına giren bir olgudur. Sosyoloji başta olmak üzere coğrafya, ekonomi, tarih, psikoloji gibi alanlar ve sosyal olgular üzerine çalışmalar yapan tüm bilim dallarını etkilediği için her alanda göç kavramı farklı tanımlamalarla karşımıza çıkmaktadır (Kurt, 2006: 136).

Araştırmanın Konusu ve Yöntemi

Mardin ili, gerek coğrafik konumu gerekse sosyal, kültürel ve ekonomik yapısı itibarıyla Suriyeli göçmenlerin yerleşmek istediği iller arasında bulunmaktadır. Ancak bu araştırmada, Mardin'de bulunan Suriyeli göçmenler arasındaki girişimcilik eğilimi üzerinde durulmuş ve kurdukları işletmelerin oluşturdukları istihdam alanlarına odaklanılmıştır.

Konu ile ilgili araştırma ve veri toplama yöntemi olarak günlük olaylar üzerinde yapılan gözlemler çeşitli resmi kurumların Suriyeli göçmenler ile ilgili gerçekleştirdikleri araştırmaların raporları ve konu ile ilgili kaleme alınan makalelerdeki veriler araştırmanın temel kaynaklarını oluşturmuştur. Bunun dışında Mardin Ticaret Odası, Dicle Kalkınma ajansı, Mardin Valiliği ve diğer yerel yönetimlerin raporlarında verilen bilgilerden yararlanılmıştır. Mardin'e gelen Suriyeli göçmenlerin bir kısmı devlet tarafından oluşturulan kamplarda, konteyner veya çadır kentlerde kalırken, büyük bir kısmı ise kamp dışında il geneline dağılmış vaziyettedir. Mardin Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları illerden biridir. Savaş ve kargaşa ortamından kaçanların önemli bir kısmı Mardin'e sığındığından dolayı Mardin'deki uyum problemini araştırmak önemlidir. Ayrıca Mardin ilinin Suriye ile yıllardan beri süregelen ticaret, akrabalık ve dil gibi bağlar nedeni ile uyum konusunun bu bölgede araştırılması önem arz etmektedir. Bu uyum sayesinde Suriyeli göçmenler işçi olarak özel sektörde ucuz işçilik karşılığında rahatça iş bulabilmektedir. Diğer yandan gelen göçmenler arasında yetenekli ve girişimci olanlar da kendi uzmanlık alanlarında iş kurabilmektedir. Tam da bu noktada Mardin'de kendi işini kurarak para kazanan Suriyeli göçmenler yeni istihdam alanları da oluşturmaktadırlar. Bu durum Suriyeli göçmenlerin Mardin'de girişimcilik potansiyelini ve bu potansiyelin ekonomik hayatı nasıl etkilediğini araştırılmaya değer kılmaktadır. Mardin'e gelen Suriyeli göçmenler beraberlerinde getirdikleri sanat, ticari ve mesleki yetenek, girişimcilik, farklı kültürel, sosyal ve politik deneyimleri ile yeni alanlar açmaktadırlar. Bu dinamik ikili uyum, ekonomik canlanma ve yeni istihdam alanları da oluşturmuştur. Özellikle inşaat ve tekstil sektöründe ağırlıklı olarak iş yapan Suriyeli göçmenler ayrıca küçük esnaf olarak kuafor, lokanta, bakkal, telefon satış merkezi ve benzeri işyerlerini açmışlardır.

Araştırma yapılırken, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'nin, sosyal ve ekonomik hayatına etkileri ile ilgili olarak yerel ve ulusal düzeyde yapılan saha çalışmaları, Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) gibi resmi kurumlar ile göç üzerine yazılmış kaynaklardan oluşan bir literatür çalışması yapılmıştır ve buradaki veriler kullanılarak sonuçlar analiz edilmiştir.

Göç Olgusu Üzerine Genel Bir Değerlendirme

Türkiye Cumhuriyeti'nde göç olgusu, kurulduğu günden bugüne mübadele, savaş, sosyo-ekonomik, siyasi, doğal vb. nedenler ile en temel sorunlardan biri olarak karşımıza çıkar. Türkiye'nin gelişmiş metropollere sahip olması, nüfusun hızla artması, bölgeler arası kültürel ve ekonomik farklılıkların olması, bölgesel anarşik olaylar, bölgeler arası gelir düzeyleri arasındaki fark, iş imkânlarının belli başlı bölge ve kentlerde daha yoğun olması gibi nedenler göç olgusunu genişletmekte ve göçün her türünün yaşanmasına sebep olmaktadır (Bulak, 2015: 40).

Genel itibariyle göçün sınıflandırılması iç göç-dış göç şeklindedir. İç göçler bir ülkenin kendi sınırları içerisinde nüfusun şehirden şehre veya köyden kente gibi mekânsal yer değiştirmesidir. Dış göç ise ülke sınırlarının dışına yönelik göçtür (Filiz, 2008: 31).

Birçok araştırmacı tarafından farklı boyutlarıyla ele alınarak incelenen göç olgusu, göç eden kişi veya grupların coğrafi ya da idari sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve sosyal alanlara doğru hareketleri olarak tanımlanabilir ancak; içeriğinde homojen bir yapı barındırmaz. Göç olgusu farklı sosyallikler içerir ve sebebi, türü ve sonuçları itibariyle toplumların yaşamlarını şekillendiren en önemli olgulardan birisidir (Keser, 2011:1).

Günümüzde göçün büyük bir sorun haline gelmesinin pek çok nedeni olduğu söylenebilir. Ekonomik eşitsizlik, devletlerin vatandaşlarının can güvenliğini sağlayamaması, siyasi çıkarlar ve şiddet eylemleri en önemlileri olarak sıralanabilir. Bu tür sorunlarla karşı karşıya kalan insanlar, daha iyi bir gelecek ve yaşam beklentisiyle ya da en azından hayatını idame ettirebilmek amacıyla göç edebilmektedirler (Sever ve Sever, 2013: 86).

Türkiye'de yaşanan göçlerin nedenleri olduğu gibi aynı zamanda sonuçları da vardır. Sonuçların genelde olumsuz olduğu da göze çarpmaktadır. Özellikle çarpık kentleşme, metropollerde suç oranının artması, düşük ücretlerle çalışma zorunluluğu, toplumsal dışlanma ve kültürel erozyon/çözülme en önemli sonuçları olarak gösterilebilir. Farklı kültürlerden gelen insanların bir arada yaşamasını ve iletişim kurmasını engelleyen en önemli unsurlardır. Bu engellerin aşılması ve kültürlerarası iletişimin gerek bireysel gerekse kurumsal düzeyde geliştirilmesi gerekmektedir (Aksoy, 2012: 303).

Göç olgusu üzerine bugüne kadar birçok araştırma ve çalışma yapılmasına rağmen bu çalışmalar daha çok göçün olumsuz sonuçlarına ve en az zarar için alınacak tedbirlere odaklanmıştır. Ancak bu çalışmalar göçün beraberinde getirdiği avantaj ve fırsatları ortaya koymamıştır.

Göçler toplumu, olumlu ve olumsuz olarak her yönüyle etkilediği için göçün getirdiği sonuçlar eğer kaçınılmaz ise burada olumlu etkilerinden istifade edilmesi gerekmektedir. Örneğin, zorunlu göçlerde etkileşimler kaçınılmazdır ve göç alan yerin kendini buna hazırlaması gerekmektedir.

Zorunlu göçler, insanların istememelerine rağmen, devlet tarafından bazı olaylar ve durumlar karşısında mecburi olarak yaptırıldığı göçlerdir. Örneğin; Türkiye'de yapılan bu göçlerle insanlar, Türkiye'nin batı ve güney bölgelerine yerleştirilmektedir. Bu durumdan dolayı da göç edilen illerin nüfus oranı artmaktadır. Mersin ve Adana illerini buna örnek vermek mümkündür (Koçak ve Terzi, 2012:163).

Mardin İlinde Yaşayan Suriyeli Göçmenlerin Genel Durumu

Göç olgusu, gerek göçmenler açısından gerekse göç edilen yerler açısından pek çok önemli sonuç meydana getirir. Göç, ister kırsal kesimden kente, isterse kentten kente olsun en büyük etkiyi, kentleşme ve kent alanları üzerinde yol açtığı yıkımla göstermektedir. Bir gecede kurulan mahalleler, gerek yerel yönetimleri gerekse merkezi yönetimi bir oldubitti durumuna getirerek çarpık ve sağlıksız kentleşme karşısında adeta seyirci konumuna sokmaktadır. Bu durum beraberinde sosyal ve ekonomik sorunları da getirmiştir. Sağlıklı bir kentin ilk başta olması gereken özelliği kontrol altında tutulabilen bir nüfusa sahip olmasıdır.

Göç, bir yerleşim yerinin niceliksel yapısını değiştiren önemli bir olgudur. Bir ülkenin ya da kentin nüfus değişimi için doğum ve ölüm dışındaki tek kaynaktır. Çoğunlukla kestirilemeyen göçün çalışılması da güçtür. Birçok disiplinin (psikoloji, sosyoloji, eğitim vb.) araştırma odağı olan göç, sosyo-ekonomik değişiklikler ve ulusal düzeyde gerçekleşen olaylarla anlamlı bir ilişki içindedir (Çelebioğlu, 1998: 98).

Göçler düzenli ve düzensiz olarak yapılmaktadır. Düzensiz göçler gelişmiş ülkelere yönelik olmakla birlikte, asıl olarak gelişmekte olan bölgelerde yaygındır. Bugün dünya genelinde yaklaşık 20-30 milyon düzensiz göçmen olduğu hesaplanmaktadır. Hedef ülkelerin göç politikalarını katılaştırmaları, kaynak ülkelerde artan göç baskısı, göçün kontrolündeki güçlükler ve göçmen kaçakçılığı yapan suç örgütlerinin faaliyetlerindeki artışlar buna sebep olmaktadır (Toksöz, 2012: 11).

Suriye meselesine bakıldığında, bunların daha çok düzensiz olarak sınırlardan yasal olmayan girişler ve izinsiz çalışma bağlamında olduğu görülür. Döngüsel (dairesel) göçün temel niteliklerinden olan coğrafi yakınlık ve kolay ulaşım sayesinde Türkiye’de çalışan arkadaş, akraba ve aile bireylerinin yani sosyal ağların varlığı ve geçici bir süre çalışarak para kazanıp ülkesine dönmek, ihtiyaç durumunda yeniden çalışmak üzere gelmek gibi en temel konular açısından, çalışma amaçlı gelen Suriyeliler benzerlikler göstermektedir.

Suriye’den Türkiye’ye gelen birçok kişi, birden fazla giriş çıkış yapmıştır. Bu durum sınırın geçişken olduğunu, sınırda tam olarak kontrol edilemeyen ve hesabı tutulamayan bir hareketliliğin varlığını göstermektedir. Suriye’den Türkiye’ye günübirlik çalışmak için girenler bile olmaktadır (Oytun: 2014: 16).

Döngüsel ya da transit göçmenler, iç savaş, çatışma vb. gibi sebeplerden çok, ekonomik geri kalmışlık, görece düşük yaşam seviyeleri gibi sebeplerle kısa süreli çalışmak ya da gelişmiş ülkelere geçebilmek amacıyla ve kendi iradeleri ile karar vererek göç etmektedirler (Özkarlı, 2014:180).

Ülkemizde bulunan Suriyelilerin birçoğu, kendi iradeleri dışında göç etmektedir. Yaşadıkları yerlerden ayrılmaya zorlanmış kişilerdir. İç savaştan dolayı yaşamları tehlikededir ve doğrudan acil korumaya ihtiyaçları vardır. İç savaştan kaçmak ve hayatta kalabilmek için toplu şekilde gittikleri ülkelerin sınırlarına gelerek koruma talep etmektedirler. Göç hareketleri, iç savaş vb. gibi zorunlu sebeplere dayanmaktadır ve ülkeye girişler sınır kapılarından yapılan yasal girişler gibi değildir. Birçoğu kimliksiz ve pasaportsuz gelmiş olabilir; ancak ülkeye girişlerine izin verilir. Masrafları, gittikleri ülkeler tarafından karşılanmaktadır.

Doğu ve Güneydoğu’da başta Diyarbakır, Batman, Mardin, Siirt, Hakkâri, Şırnak olmak üzere hemen hemen bütün illerde bu göçlere tanık olunmuştur. Zorunlu göçler ile insanlar apar topar ve alışkın olmadığı kentlere yönelmişlerdir. Bu bölgelerin şehir merkezleri kadar Türkiye’deki diğer metropoller de bu göçlerden nasibini almıştır (Çetin, 2013: 54).

Fatih Özkarlı 2015 yılında Mardin’de yaptığı saha araştırmasında 46 kadın 141 erkek olmak üzere 187 Suriyeli göçmene ulaşmış ve bir anket çalışması yapmıştır. Bu çalışmaya göre

Türkiye'ye gelen Suriyeli göçmenlerin erkek nüfusunun kadınlara göre daha yüksek oranda olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun sebebini de Suriyeli erkek göçmenlerin çalışma amaçlı olarak gelmelerine bağlamaktadır. Yaş dağılımlarına bakıldığında da genç bir nüfusun (20-40 yaş arası) Türkiye'ye göç ettiği dikkat çekmektedir. Bu aynı zamanda gelen kişilerin aktif bir iş gücü yani çalışma çağındaki olan bir nüfus olduğunu da ortaya koymaktadır.

Aynı çalışmada Suriyeli göçmenlerin eğitim durumları incelendiğinde Suriyelilerin herhangi bir mesleki kurs ya da sertifikalı bir eğitim programına sahip belirli bir mesleği icra eden kişiler olmadıkları görülmüştür. Ancak toplamda yüzde 21 oranında yükseköğrenim görmüş bir Suriyeli nüfusu da dikkat çekmektedir. Bu bilgiler araştırmanın yapıldığı zaman için geçerlidir. Farklı zamanlarda yapılacak olan başka bir araştırmada farklı sonuçlar ortaya çıkabilir ve değişkenlik gösterebilir.

Tablo 1. Suriyeli Göçmenlerin Eğitim Durumları

Eğitim Durumu	Erkek (%)	Kadın (%)	Genel (%)
Okuma Yazmam yok	23	32	25
Okur Yazar	7	14	9
İlkokul	13	2	10
Ortaokul	19	11	17
Lise	16	23	18
Üniversite	22	18	21
Toplam	100	100	100

Kaynak: Fatih Özkarslı. "Suriye'den Türkiye'ye Göç ve Suriyelilerin Enformel İstihdamı (Mardin Örneği)

Mardin'e gelen Suriyeli göçmenlerin gayri resmi olarak (kayıt dışı) en çok inşaat ve tarım gibi alanlarda çalıştığı gözlemlenmiştir. Bu durum anket sonuçlarının birbirini doğruladığını göstermektedir (Özkarslı, 2014: 182).

Türkiye'de yasal düzenlemeler, yerli işgücü ile rekabet içinde bulunabilecekleri sektörlerde ve mesleklerde göçmenlerin istihdamına izin vermemektedir. AB'ye üyelik müzakereleri sürecinde 2003 yılında 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanun (YÇİHK) çıkarılmış ve yabancıların çalışma izinlerinin merkezi olarak düzenlenmesi için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı görevlendirilmiştir (Toksöz, 2012: 23).

Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmenler için mülteci, sığınmacı, göçmen gibi farklı tanımlamalar yapılmakla beraber farklı yasal hükümler uygulanmaktadır. Hukuksal açıdan Türkiye'de bulunan yabancılara 11 Nisan 2014 tarihinde yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu maddelerine dayalı olarak Mülteci, Şartlı Mülteci, İkincil Koruma ve Geçici Koruma hükümleri uygulanmaktadır. Suriyeli göçmenlerin çalışma izinleri olmamasına rağmen özellikle erkeklerin çoğu düşük ücret karşılığında çalışmakta hatta bazıları kendi sanat veya yetenekleri doğrultusunda işyeri açarak ekonomik hayata atılmışlardır.

İnşaat sektörü, çalışanların işveren ile aralarında bir sözleşmenin olmadığı açık uçlu ve geçici istihdam sağlayan bir sistem olan taşeronlaşma sisteminin en yaygın olduğu sektörlerden

biridir (Toksöz, 2012). Bu nedenle Suriyeli göçmenler ağırlıklı olarak inşaat sektöründe çalışmaktadır. Bu alanda tecrübeli olanlar başkalarını da kendi bünyelerinde çalıştırarak götürü usulü olarak iş almaktadır. Bunlar beraberinde yeni istihdam alanı oluşturmuşlardır. Sokaklara çıkıp gözlem yaptığımızda, yapılan onlarca inşaatın birçoğunda Suriyelilerin çalıştığını görmek mümkündür. Katılımcı göçmen erkeklerin yüzde 48'i inşaat sektöründe çalışmaktadır. Diğer taraftan Suriyeli kadınlar açısından ise en çok öne çıkan işler ev hizmetleri, temizlik işleri ve bebek bakımı gibi hizmet sektöründe bulunan gayri resmi istihdam alanlarındadır (Özkarlı, 2015:183). Suriyeli kadınların Mardin'de çalıştıkları sektörlerden bir diğeri tekstil sektörüdür. Mardin tekstil sektöründe Türkiye'nin ilk on ili arasına girmiş lokomotif illerinden biridir. Suriyeli göçmen kadınlar yüzde 32 oranında bu sektörde yer almaktadır (CKA, 2012:19).

Tarım sektörü de inşaat sektörü gibi resmi olmayan istihdamın ve mevsimlik işçiliğin en sık yaşandığı alanlardan biridir. Kızıltepe, Suriye sınırı boyunca yaklaşık 90 km düzlüklerle doludur ve tarımsal araziler şehirde yüzde 43'lük bir yer kaplamaktadır. (DİKA: Mardin İlinde Tarım Sektörü Raporu, 2013:7) Bu derece geniş tarım arazilerinde ihtiyaç duyulan işgücü, sınırda yaşayan Suriyelilerden karşılanabilmektedir.

Tablo 2. Suriyeli Göçmenlerin Enformel İstihdam Alanları

Sektörler	Erkek (%)	Kadın (%)	Genel (%)
İnşaat	48	5	42
Ev hizmetleri, temizlik işleri	-	27	4
Günelik bebek-çocuk bakımı	-	14	2
Tarım	10	4	9
Taşımacılık, hamallık	8	-	4
Sanayi (Organize sanayi, oto sanayi vb.)	4	-	3
Tekstil	9	32	13
Çobanlık	2	4	2
Lokanta, Gıda Sektörü	4	-	3
Diğer (Eczacı, marangoz, şoför vb.)	18	14	18
Toplam	100	100	100

Kaynak: Fatih Özkarlı. "Suriye'den Türkiye'ye Göç ve Suriyelilerin Enformel İstihdamı (Mardin Örneği)

Mardin'in iktisadi ve sosyal yapısı, din, dil ve kültür birliği sayesinde Suriyeli göçmenler buralarda daha kolay iş bulmakta ve topluma daha kolay uyum sağlayarak iktisadi hayata atılmaktadır. İşveren veya girişimci olarak ekonomik hayatta yer alanlar da bu avantajlar sayesinde daha kolay müşteri bulmaktadır.

Aynı konuyla ilgili olarak Hıdır Apak 2014 yılında bir çalışma yapmış ve 132 Suriyeli göçmenin katılımıyla bir anket çalışması düzenlemiş ve bir takım verilere ulaşmıştır. Bu verilerin yorumlanmasında gözlemlerden de yararlanmışır. Burada örneklem grubundaki katılımcıların % 67,4'ünü erkekler, %32,6'sını kadınlar oluşturmaktadır. Katılımcıların % 65,2'sinin 40 yaşının altında olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu ile en dinamik ve etkin yaş grubu zorunlu göçle başka bir ülkeye gitmek zorunda bırakılmıştır diyebiliriz. Bu durum aynı şekilde Mardin ekonomisi için bir fırsat olarak değerlendirilebilir.

Tablo 3. Katılımcıların Sosyo-Demografik ve Sosyo –Ekonomik Özellikleri

Meslek Durumu	(%)	Mardin'de Çalışma Durumu	(%)
İşçi	28	İşsiz	64,3
Memur	9,8	İşçi	31,1
Esnaf	18,2	Esnaf	4,6
Ev hanımı	18,2	Toplam	100
Öğrenci	15,09		
İşsiz	1,5		
Diğer(şoför, çiftçi)	8,3		
Toplam	100		

Kaynak: Hıdır Apak "Suriyeli Göçmenlerin Kente Uyumları: Mardin Örneği. Mukaddime Dergisi. 2014 55-73.

Bu çalışmada katılımcıların meslek durumu göz önüne alındığında % 28 ile işçiler ilk sırada yer almaktadır. Ancak ondan sonra esnaf olanlar % 18 ile ikinci sırayı almaktadır. Esnaf, kelime anlamı itibariyle " Küçük sermaye ve zanaat sahibi" anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu Sözlüğü).

Küçük sermaye sahibi olan bu insanların çoğunun, geldikleri Mardin'de aynı işe devam etmeyi ya da devam etmek istedikleri gözlenmiştir. Yetenekli olan birçok Suriyeli göçmen, sadece geçimini sağlamak çabasında olduğundan dolayı düşük ücretle ve sosyal güvencesi olmayan işlerde çalışmayı kabul etmektedir. Girişimci olarak lokanta, kuaför, bakkal veya

telefon satış noktası açan kişiler düşük fiyatlarla daha çok müşteri çekmektedirler. Özellikle inşaat sektöründe usta olarak iş alan girişimciler yine Suriyeli göçmenlerden meydana gelen işçi ekibiyle düşük ücret karşılığında iş alarak inşaat sektöründeki işçi açığını kapatmıştır.

Göç Krizinin Fırsata Dönüştürülmesi

Kelime algısı itibarıyla olumsuz görülen göç olgusunun aslında beraberinde getirdiği dinamikleri göz önüne alındığı zaman bazı fırsatları doğurduğu görülmektedir. Özellikle getirdiği işgücü, yetenek ve girişimcilik eğilimleri yerel ekonomi için iyi bir fırsat olabilmektedir.

Bu açıdan gelen göç toplumunun profili çok önemlidir. Yaş grubu, cinsiyet ve eğitim durumu büyük bir önem teşkil etmektedir. Göç ederek gelen insanların bireysel özellikleri, eğitim durumu yetenek ve becerileri girdikleri toplumu olumlu olarak etkileyebilecekleri özelliklerin başında gelmektedir.

2011 yılından beri Türkiye'ye gelen Suriyeli göçmenler güçlü bir ekonomik işgücü potansiyeline sahip olmasına rağmen, bir gün ülkelerine geri dönecekleri beklentisiyle atıl kapasite olarak çadır kentlerde veya akraba yanlarında kalmalarına sessiz kalınmıştır. Bu durum işsizlik oranını artırmış, ekonomik maliyet artırmış ve her türlü sosyal güvenceden yoksun, kayıt dışı bir işgücü meydana getirmiştir. Bir süreç beraberinde ekonomik dengesizliği meydana getirmiştir. Resmi personel çalıştıran firmaların ile düşük ücretle çalışan göçmenlere kayıt dışı iş imkânı sağlayan firmalar arasında haksız bir rekabeti doğurmuştur. Göçmenlerin büyük bir kısmının Türkiye'de çalışma izinlerinin olmaması, göçmenleri ve işverenleri kayıt dışı istihdam alanlarına itmektedir.

İnşaat sektörünün büyüklüğü ve enformel istihdama olanak sağlayan yapısı, Mardin'de Suriyelilerin özellikle bu sektöre yönelmelerine neden olmaktadır. Sokaklara çıkıp gözlem yaptığımızda, yapılan onlarca inşaatın birçoğunda Suriyelilerin çalıştığını görmek mümkündür. Katılımcı göçmen erkeklerin yüzde 48'i inşaat sektöründe çalışmaktadır (Özkarlı, 2015:183). Bunlar arasında ekibini kurarak taşeron firma gibi ihale usulü iş devralan da vardır.

Genelde Türkiye ve özelde Mardin açısından düşünüldüğü zaman, gelen Suriyeli genç nüfusun dezavantaj olmaktan daha çok bir fırsat olarak değerlendirilebileceği düşünülmelidir. Bunlar yerel ekonomiye ya da istihdama dâhil edilmelidir. Ancak bunun için sistemli bir çalışma gereklidir. Öncelikle Suriyeli göçmenlerin kişisel bilgileri ki buna eğitimleri, iş tecrübeleri ve yetenekleri dâhil olmak üzere, kayıt altına alınmalı ve "Göçmen Kayıt Sistemi" oluşturulmalıdır. Burada çadır kentlerde yaşayan veya yerleşim yerinde yaşayanlar tespit edilmelidir ve ayırım yapılmaksızın hepsi kayıt altına alınmalıdır. Bu kayıtlar iş ve işçi bulma kurumunda özel bir birimde güncel tutulmalıdır. Sonraki adım ise bütün yerel resmi kurumlardan ve akabinde özel firmalardan eleman talep formu istenmelidir. Kurumlar ve firmalar istedikleri işgücünü, işin açık tarifıyla beraber ilgili birime bildirecektir. İlgili kurum işgücü arzını ve iş talebini eşleştirerek doğru kişinin doğru işe yerleşmesini sağlayacaktır. Bu hem ekonomik canlanmayı sağlayacak hem de istihdam oranını yükselterek işsizliği azaltacaktır. Bu tür sistemli bir çalışma kayıt dışı istihdamı da azaltacak ve işsizlik oranını da düşürecektir.

Göçmen kayıt sisteminde işçi olarak çalışabileceklerin yanında girişimci yeteneğine sahip olanları ayrı değerlendirmek gerekir. Yukarıdaki verilerde % 18 olan bu oranın daha kapsamlı bir çalışma ile daha yüksek çıkması muhtemeldir. Girişimci, yönetici veya yatırım uzmanı olabilecek kişiler, yetenekleri ve tecrübeleri doğrultusunda desteklenerek yerel ekonomiye katılmaları sağlanmalıdır. Bu durum hem işsiz nüfusu azaltacak hem de istihdamı artıracaktır.

Ayrıca Özkarslı'nın elde ettiği verilerde % 21 oranında bulunan üniversite mezunlarının yarıca mesleki veya akademik olarak değerlendirilebileceği göz ardı edilmemelidir. Suriyeli göçmenler arasında üniversite mezunlarının iyi derecede İngilizce bildiği gözlemlenmiştir. Arapça ve İngilizce gibi dillerin eğitiminde bunlardan faydalanılmalıdır. Aralarında belli alanlarda eğitim alarak uzmanlaşmış kişiler belirli iş alanlarında veya üniversitelerde istihdam edilmelidir. Böylece atıl kapasite durumunda olan mevcut üretken ve verimli beyinlerin ülkemizdeki varlığı avantaja dönüştürülebilir.

Sonuç

İç savaş veya başka nedenlerle 2011 yılından itibaren Mardin'e gelen Suriyeli göçmenler her ne kadar başlangıçta, bir süre sonra geri dönecekleri ümidi taşımış olsa bile bunların orta veya uzun vade de geri dönmeyecekleri artık bir gerçeklik kazanmıştır. Onları kamplarda sıkıştırarak veya toplumdaki soyutlayarak sadece zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak insani bir görev olmakla beraber aslında onların verimliliğini düşürmüş ve sadece tüketici konumuna sokmuştur. Bu durum onları sadece tüketici konumuna sokmamış aynı zamanda onları verimsizleştirerek işgücü, girişimcilik ve benzeri yeteneklerinin körelmesine yol açmıştır. Gerekli tedbirlerin alınmaması durumunda Suriyeli mülteciler ilerleyen zamanlarda büyük bir sosyal ve ekonomik yük hâline gelecektir. Dolayısıyla öncelikle onlara karşı olan bakış açısı değişmeli ve topluma sosyal ve ekonomik yönden uyum sağlamaları için tüm tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Yukarıdaki açıklamalarda görüldüğü gibi hem Özkarslı'nın hem de Apak'ın elde ettiği verilerde Suriyeli göçmenlerin hem işçi hem de girişimci olarak etkili bir potansiyele sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Mardin'de bulunan çadır kentlerde yaşayan tüm Suriyeli göçmenler arasında yapılacak daha kapsamlı bir çalışma elbette bu potansiyelin boyutunu destekleyecek ve farklı sonuçlar ortaya çıkaracaktır.

Suriyeli göçmenlerin, toplumumuzda, aile yapımızda ve ekonomimizde meydana getirdiği olumsuz etkileri ortadan kaldırmak veya azaltmak için şüphesiz ki istikrarlı devlet politikalarına ve yeni kanunlara ihtiyaç vardır. Bu politikaları ve kanunları uygulayacak yerel yöneticilere önemli görevler düşmektedir. Göçlerin beraberinde getirdiği nüfus yoğunluğu, işsizlik ve ekonomik maliyet gibi olumsuzluklara karşılık aynı göçmenlerin sahip olduğu, dinamik iş gücü, mesleki yetenek ve girişimcilik vasıfları kullanılarak yerel ekonominin dinamik bir unsuru hâline getirilmesi olanağı bulunmaktadır.

Bir yandan yerel ekonomideki iş gücü açıklığı, kalifiye eleman yetersizliği, istihdamın düşüklüğü; diğer yandan dinamik, yetenekli ama atıl bir iş gücü ve girişimci potansiyelini içinde barındıran Suriyeli göçmenlerin, pasif sosyal ve ekonomik statüsü yerel ekonomiye de yük olduğu ortaya çıkmaktadır. Göçmen kayıt sistemi ile göçmenlerin iş gücü potansiyeli ve yerel ekonomideki iş gücü ihtiyacının eşleştirilmesi durumunda yerel ekonomi canlanacak ve üretim artacaktır. Ancak mevcut durum için sadece teorik çalışmalar yapılmaktadır. Son yıllarda gerek yerel yönetimler gerekse kalkınma ajansları tarafından durum tespiti ve fırsatların değerlendirilmesi için bir takım projeler uygulamaya konulup raporlar hazırlanmıştır; ancak bu tür sorunların çözümü ya da mevcut durumun gerek milli ekonomi gerekse yerel ekonomiye nasıl katkı sunabileceği konusunda kurumlar arasında dayanışma ve işbirliğine rastlanılmamıştır. Her kurum kendi bünyesinde konuyla araştırmalar yapmış ve sonuçları raporlar halinde sunmuştur; ancak uygulamada Suriyeli göçmenlerin beraberinde getirdiği iş gücü ve girişimcilik potansiyelinin yerel ekonomiye katkı sunacak şekilde değerlendirildiği söylenemez.

Kaynakça

- AKSOY, Zeynep. (2012). "Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 5, Sayı 20, s. 303.
- APAK, Hıdır. "Suriyeli Göçmenlerin Kente Uyumları: Mardin Örneği". *Mukaddime Dergisi*. 2014 55-73.
- BULAK, Abdülnasır, "Göç Olgusuna Teorik Bir Bakış". Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, SBE, Ankara, 2015.
- BÜLBÜL, Serpil. KÖSE, Ali. (2010). "Türkiye'de Bölgeler Arası İç Göç Hareketlerinin Çok Boyutlu Ölçekleme Yöntemi İle İncelenmesi", *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt: 39, Sayı/No: 1, s. 76.
- ÇELEBİOĞLU, Salih. "Markov Zincirlerinde Durum Tahmini ve İç Göçe Uygulaması". Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1988, s. 98.
- ÇETİN, Erdal. Kitlesel Eylemlere Katılarak Kanunla İhtilafa Düşen Çocuklar: Batman Örneği. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013. s. 54.
- FİLİZ, Şükriye. "Internal Migration Patterns Of Turkey", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.
- CKA (Çukurova Kalkınma Ajansı), Hazır Giyim ve Konfeksiyon Araştırma Raporu, Adana, 2012. s.19).
- KESER İ, "Göç ve Zor -Diyarbakır Örneğinde Göç ve Zorunlu Göç"- Ütopya Yayınevi - 2011 s:1.
- KOÇAK, Y. ve TERZİ, E. (2012). "Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri", Kafkas Üniversitesi, *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 3, s. 163-184.
- KURT, Hacı. "Göç Eğilimleri ve Olası Etkileri", *Yönetim Bilimleri Dergisi*. 2006. Sayı 1. s. 136.
- ÖZKARSLI, Fatih. "Suriye'den Türkiye'ye Göç ve Suriyelilerin Enformel İstihdamı (Mardin Örneği)". Mardin Artuklu Üniversitesi, SBE. Yüksek Lisans Tezi, Mardin, 2014.
- SEVER, H. ve SEVER, M. (2013). "Avrupa Birliği ve Türkiye Ekseninde Yasadışı Göç ve İltica Paradoksu: Domino Etkisi Sonrası Yaşananlar". *Polis Bilimleri Dergisi*, 15 (2), s. 85-108.
- TOKSÖZ G. Erdoğan S. Kaşka, S. "Türkiye'de Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasalarındaki Durumları" *International Organization for Migration (IOM)*, Ekim-2012 s.11.